

DR. HUSZÁR LÁSZLÓ

A csatlakozással kapcsolatos kérdések és feladatok a magyar büntetés-végrehajtásban

Elnök Úr, Főcsoportfőnök Úr, Vezérőrnagy Úr, Tisztelt Kollegák!

Feladatom az, hogy az európai uniós csatlakozással kapcsolatos feladatok tükrében valamiképpen a jövőről beszéljek. A múlttal és a jelennel kapcsolatban lehet beszélni elért eredményekről, azt gondolom, hogy a jövővel kapcsolatban tervekről, és elsősorban kihívásokról érdemes beszélni. Ezért én a rendelkezésemre álló nem túl hosszú idő alatt néhány ilyen kihívásra szeretném ráirányítani a figyelmet.

A nemzetközi kapcsolatok során azt hiszem, hogy két olyan nézőpont van, vagy két olyan szemléletmód, amelyet mindenképpen hasznos elkerülni.

Az egyik szemléletmód az anyagi feltételekkel kapcsolatos, azokra irányul, s úgy fogalmazódik meg pontosan, hogy: „Ha nekünk ennyi pénzünk lenne, akkor ezt mi is meg tudnánk csinálni?”. Teljesen egyértelmű, hogy Európa nyugati részén sokkal kedvezőbb kondíciókkal dolgoznak a büntetés-végrehajtási szervezetek, mint Közép-Kelet-Európában, Kelet-Európában, vagy nálunk. Ugyanakkor azt gondolom, hogy ez a szemlélet nem visz előre abban, hogy ezeknek a rendszereknek a működését megértsük.

A másik, szerintem, szintén hibás megközelítés az, hogy ha arra koncentrálnunk, hogy nálunk ezek az elemek már léteznek, tehát mi ezt már 1972-ben, 1984-ben, vagy akármikor a múltban már megvalósítottuk. Egész biztosan nem az adott megoldás, az adott gyakorlat vagy jogintézmény az, ami újdonságot jelent, hanem hogy az hogyan illeszkedik bele a rendszerbe, és ebben vannak lényeges különbségek, amikre érdemes odafigyelni.

Úgy vélem, hogy a különbségeket a rendszerek között három szinten érdemes vizsgálni.

Az első – és talán legnyilvánvalóbb számunkra – a jogi szabályozottság. Ezzel kapcsolatban a jogharmonizáció feladatáról már számos szó esett, ezért én erre csak annyiban szeretnék kitérni, hogy ha igazán lényeges különbséget kellene említenem, akkor úgy látom, hogy a mi rendszerünkben a szabályozottság sokkal

kiterjedtebb és sokkal részletesebb, mint nyugat-Európában. Azt gondolom, hogy ez az irány meg is fog maradni, minden olyan törekvés vagy már elvégzett feladat, amiről ma itt eddig szó volt, az tulajdonképpen a további szabályozottság, illetve a magasabb szintű szabályozottság irányába mutat. Úgy vélem, hogy ezzel a különbséggel – amikor más, nyugat-európai szervezeteket vizsgálunk – számolnunk kell, ezt tudomásul kell vennünk ugyanúgy, mint mondjuk a három fokozatnak a bíróság általi kiszabását, eldöntését.

A második szint a gyakorlatnak, a praktikáknak, a büntetés-végrehajtási szakma technológiáinak a különbözősége.

A harmadik szint a legkevésbé nyilvánvaló, legkevésbé megfogható, de bizonyos értelemben: a legfontosabb. Ez a munkával kapcsolatos attitűd, szemlélet, ha úgy tetszik a munkastílus, amelyben megfigyelhetők hasonlóságok, illetve eltérések.

Mind a három vonatkozásban, mint a három rétegnél azt gondolom, hogy egy ilyen folyamatban, mint amilyen az európai uniós csatlakozás, két ellentétes hatás érvényesül. Az egyik a ragaszkodás a hagyományokhoz, a másik pedig az innováció: az európai uniós jogszabályoknak, gyakorlatnak, illetve munkastílusnak az átvétele, pontosabban adaptálása.

Azért gondolkoztam az előbb említett „ragaszkodás” kifejezésen, mert ez önmagában pejoratívként is hangozhat. Nem egy eltúlzott és káros konzervatívizmusról van szó azonban. A véleményem az, hogy minden szervezetben, de az ilyen jellegűekben, mint amilyenek a mi szervezetek, különösen a szerves fejlődés az, ami valós eredményeket hozhat. Hogyha ez a fejlődés nem szerves, hogyha a jogintézményeket, a gyakorlatokat külső kényszer alapján köteles befogadni egy-egy ilyen szervezet, akkor azokat – lényeges elemeit legalább is – előbb-utóbb kilöki magából. Ezért azt gondolom – egyetértve politikai államtitkár úrral –, hogy nem lehet figyelmen kívül hagyni ezeket a tradíciókat, és az igazi feladat az, hogy ezeket az innovatív elemeket hogyan lehet a szerves fejlődés részévé tenni. Úgy vélem, hogy ez egy nagyon nehéz, nagyon összetett, és egyáltalán nem ellentmondásoktól mentes folyamat.

Lényeges különbségnek tartom, erről néhány szót már ejtettem, hogy ennek a három rétegnek milyen szerepe van nálunk és – tapasztalataim szerint – Nyugat-Európában.

Két fontos állítás minden nemzetközi együttműködés során elhangzik. Az egyik az, hogy kollegáink arra figyelmeztetnek minket: ne másoljuk szolgálai módon az ő megoldásaikat, hanem ültessük át a mi gyakorlatunkba olyan módon, hogy azok értelmesek legyenek a mi rendszerünkön belül is.

A másik állítás az, hogy a legfontosabb különbségek nem feltétlenül a szabályozásban, és nem is feltétlenül a szakmai technológiák között, hanem elsősorban a fejekben rejlenek. Vagyis az attitűdökben, a szemléletben és a munkastílusban. Ha úgy tetszik, akkor különbségként tételezhetjük azt, hogy nálunk a változások felülről lefelé, tehát a jogszabálytól a gyakorlat és a mentalitás irányába történ-

nek. Ezzel szemben tételezhető egy ellentétes fejlődési gyakorlat, amely először a fejekben kíván változásokat okozni, s amely később megnyilvánul a gyakorlatban, és megjelenik a szabályozottságban.

Javaslom: gondoljuk végig azt, hogy a három réteghez tulajdonképpen mi kell, tehát ha a három általam említett rétegben változásokat akarunk elérni, indukálni, ennek milyen feltételei vannak.

A jogszabályok esetében nyilvánvaló, hogy a társadalom, mint megrendelő jelentkezik, és ez a társadalmi megrendelés a jogszabályok vonatkozásában szűrokdik át a politika rendszerén.

Azt gondolom, hogy a gyakorlat vagy a szakmai technológiák vonatkozásában a legerősebb a pénznek, a forrásoknak a megléte, illetve hiánya. Természetesen ez lehet humán erőforrás is, infrastruktúra is. Ez az a terület, amellyel kapcsolatban azt érezzük folyamatosan, hogy a napi gyakorlatunk, a napi munkánk vonatkozásában milyen szorító keretek között kell dolgoznunk.

A harmadik réteg: a szemléletmód és a munkastílus vonatkozása. Itt én alapfeltételnek tartom a vezetés minden szintjének a motiváltságát és az elkötelezettségét annak az irányába, hogy a személyi állomány gondolkodását, attitűdjét megváltoztassa. A változtatásnak még két alapfeltétét tudom ezen kívül megemlíteni. Az egyik a személyi állomány oktatásának a rendszere, és annak tartalma. A szünetben váltottunk néhány szót a Bv. Oktatási Központ szakembereivel ennek vonatkozásában. Nagyon bízom benne, hogy az az átfogó oktatási reform, ami folyamatban van, ilyen irányban fog hatni, és sikeres lesz.

A másik, ami ezt mindenképpen meghatározza, determinálja, a munkaerő-piaci helyzet, vagyis a kérdés az, hogy büntetés-végrehajtás tud-e olyan emberanyagot felvenni, rekrutálni, akiknél jó esély van arra, hogy hajlamosak, motiváltak, képesek ilyen módon dolgozni.

A következő témakör, amiről szót szeretnék ejteni – és nagyon fontos kérdésnek tartom a csatlakozás vagy a változás vonatkozásában –, a terminológiai különbségek témaköre. A fogalmak, és az ezeket lefedő szakkifejezések közötti különbségek kérdése eléggé külsődlegesnek, esetinek, vagy fordítási problémának tűnik. Nagyon sok esetben ez nem így van. A kérdés a következő: Mennyire lehet és kell a mi terminológiánkat, szakkifejezéseinket, és a mögöttük rejtőző fogalmainkat megváltoztatni? Nyilvánvaló, hogy nem áll rendelkezésre elég idő, hogy a választ – véleményemet – bővebben kifejtssem, így azt egy példával szemléltetném.

A nevelés fogalmáról, pontosabban a nevelő és a nevelés fogalmáról van szó. Most már lassan évtizedek óta, vagy legalább is egy évtizede küzdünk azzal, hogy ezeknek a fogalmaknak a hagyományos konnotációját, a hagyományosan hozzájuk tapadó, általunk használni nem szándékolt tartalmat valahogy megpróbáljuk lefejtetni, olyan módon, hogy azok pozitív tartalma megmaradjon. Rendkívül nehéz helyzetben vagyunk a nemzetközi együttműködések során, amikor megpróbáljuk körülírni azt, hogy a nevelő tulajdonképpen mit csinál, és ehhez

képest miért nevelőnek hívjuk. Ugyanígy igaz ez a nevelésre, mint átfogó tevékenységre is. Fontos feladat lesz tehát, hogy a fogalmainkat értelmezhetővé és átválthatóvá tegyük.

Más terület. Azzal függ össze, hogy mennyire mások, vagy hasonlóak a szakmai prioritások. Ezzel kapcsolatban azt gondolom, hogy vannak olyan területek, ahol a nyugat-európai szakmai technológiákat gond nélkül, vagy majdnem gond nélkül adaptálni tudjuk. Elhangzott a kábítószerrel kapcsolatban a drogmentes körletek létrehozása. Úgy vélem, hogy például egy ilyen megoldásnak, technológiának az igényét érezzük, látjuk, és az előnyeit ki tudjuk majd használni.

Érdekes különbség az, hogy mit tart egy rendszer problémának, és egy másik annak tartja-e, vagy nem. Itt nem arról van szó, hogy mondjuk Nyugat-Európában ne lenne egy fontos szempont az előzetes letartóztatás végrehajtásánál az előzetesek elkülönítése. Ha azt vesszük, hogy önmagában a büntársak elkülönítése mennyire határozza meg egy nyugat-európai előzetes ház napi életét, rendjét, programjait és egész koncepcióját, akkor azt találjuk, hogy ugyan ez egy fontos szempont, de például a rezsimek, a napirend összeállításánál, a fogvatartotti programok esetében nem alapvető meghatározó. Hogy nálunk ennek az ellenkezőjét látjuk, tehát azt, hogy az előzetes házak a letöltő házakkal összehasonlítva is egy nagyon zárt, és nagyon korlátolt rezsím-aktivitásra képesek, ez az oka.

Egy másik különbség a szexuális bűncselekményt elkövetők kezelésének kérdésében mutatkozik. Azt gondolom, hogy számos – általam többé-kevésbé látott vagy ismert – rendszerben ennek a fogvatartotti csoportnak a kezelése kiemelt feladatként jelentkezik. Ugyan a probléma számunkra is ismert, hiszen különösen a kiskorúak sérelmére elkövetett, különösen szexuális bűncselekmények esetében tudjuk, hogy ezek a fogvatartottak mennyire veszélyeztetettek a börtön falain belül. Ezeket az eseteket, ha időről-időre „le is intézkedjük”, nem merült fel még belülről annak az igénye, hogy kialakítsunk külön ilyen rezsimeket.

Azt gondolom, hogy itt, ezekben a példákban fontosabb a tradíció, mint a minden áron való alkalmazkodásnak az igénye. Mondjuk a szexuális bűnelkövetők esetében, ha nekünk, a magyar büntetés-végrehajtásnak vannak ennél fontosabb megoldandó problémáink, akkor nem feltétlenül kell ilyen körletrészeket kialakítani csak azért, mert erre Nyugat-Európában példa van. Vélhető egyébként, hogy amint mondjuk a pedofiliával, vagy általában a szexuális bűncselekményekkel kapcsolatos társadalmi megítélés hasonló lesz nálunk, be fog szivárogni egészen a büntetés-végrehajtásig is, és akkor belülről is ilyen igény fog keletkezni.

Még egy problémakört érintenek, ahol úgy látom, szintén nagyon gondosan ki kell egyensúlyoznunk a tradíció, illetve az innováció arányát, ez pedig a biztonság kérdése. Itt is komoly terminológiai különbségek vannak azzal kapcsolatban, mit értünk biztonság alatt.

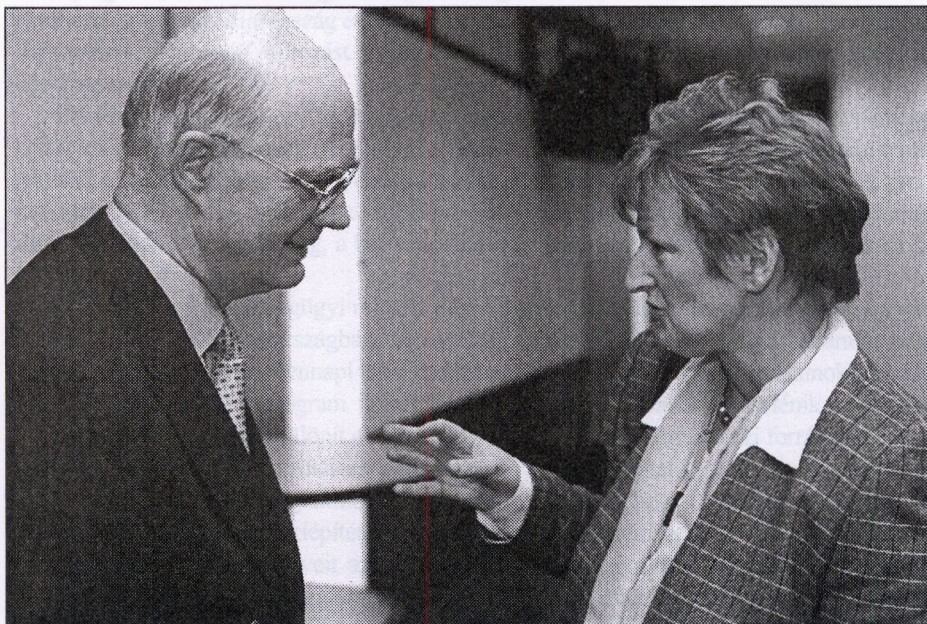
Évek óta ismerjük, használjuk azt a kifejezést – én néha már egy kicsit elcsépeletnek is érzem –, hogy „dinamikus biztonság”. Ez arra vonatkozik, hogy a biztonsági tevékenység fő iránya a fogvatartottakkal való kommunikáció, interakció,

illetve a fogvatartottak motiválásának, kicsit pejoratívabb szóval: manipulálásának a művészete.

Mondanék egy ellenpéldát azzal kapcsolatban, hogy milyen értelemben tapasztalhatók jelentős különbségek. Amikor Hollandiában az intézet parancsnokának kíséretében beléptünk egy zárkába, akkor – a mi hatályos szabályozásunk szerint – a fogvatartottnak legalább 8 fegyelemsértését tudtam regisztrálni az ott tartózkodásunknak a két perce alatt, miközben a parancsnok szintén súlyos fegyelmi vétségek sorozatát követte el, és ha jól gondolom, egy-két katonai bűncselekményt is. Legalábbis a mi szabályozásunk szerint.

Egy ezzel ellentétes helyzetben: ha egy nyugat-európai kolléga végignéz egy magyar bv. intézetben lévő parancsnoki meghallgatást vagy fegyelmi tárgyalást, akkor vélhetőleg azt fogja gondolni, hogy az ő szakmai sztenderdjei szerint itt egy nagyon furcsa, és nem is nagyon tetsző dolog zajlik. Az az interaktív helyzet, ahogy egy meghallgatás esetében a fogvatartott hátratett kézzel és összehárt bokával áll, az nem az a szakmai helyzet, amit ők szakmailag helyesnek gondolnának.

Megint csak azt tudom mondani, hogy nagyon gondosan kell értékelni, hogy merre vannak a kitörési pontok. Nem gondolom azt, hogy ezekben az esetekben elvárás fogalmazódhatna meg az egész börtönrendszerrel kapcsolatban, hogy ilyen értelemben paradigmát váltson. Véleményem szerint: alapvetően két különböző paradigmáról beszélünk. Minden egyes rendszerben megvannak a másiktól az elemek. A nyugat-európai börtönökben is, például egy angol börtönben egy

kontrolláló és lefogó kényszerintézkedés nagyon is határozott. Másik példa: látunk elkülönítő helyiségeket a német börtönökben, amelyek a mi fegyelmi zárkánk és dühöngők közötti funkciót látják el, ezek alkalmazása is egy nagyon szigorú és kemény intézkedés. Azt sem kell ecsetelnünk, hogy nálunk milyen erőfeszítések, technikák, jogintézmények vannak annak vonatkozásában, hogy azok az interaktívabb, kommunikatívabb végrehajtást szolgálják.

Az igazán nagy kihívás – és ezzel zárnom a mondandómat – az, hogy mindenképpen egy olyan rendszert kell létrehoznunk, amely választ e közül a két paradigma közül. Nem valószínű, hogy hosszú távon működtetni lehet egy olyan rendszert, amely mind a két paradigmából csak néhány elemet emel ki, és együtt próbálja ezeket működtetni. Azt gondolom, hogy az lesz a feladat hosszú távon, az fog megvalósulni, hogy nagyon óvatosan és a tradíciókat messzemenően figyelembe véve egy alapvető paradigma-váltást kell véghezvinni, egy alapvető paradigma-váltáson kell végig mennie a szervezetnek, amelyben az olyan – számomra alapvetőnek tűnő – különbségek, mint amelyeket említettem, kisebb számban fordulnak elő, és a megmaradó különbségek kevésbé lesznek lényegiek.

Köszönöm a figyelmüket.

